

УДК 347.922

**В. В. Баранкова**

кандидат юридичних наук, доцент,  
доцент кафедри цивільного процесу  
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

## ОСКАРЖЕННЯ НОТАРІАЛЬНИХ ДІЙ АБО ВІДМОВИ В ЇХ ВЧИНЕННІ

*Стаття містить науковий аналіз процесуального порядку розгляду цивільних судових справ щодо оскарження нотаріальних дій або відмови в їх вчиненні. У статті висвітлюються такі проблемні аспекти судового розгляду названих справ: правила визначення судової юрисдикції, особливості суб'єктного складу, предмету судового розгляду та змісту судових рішень у них. Сформульовано пропозиції вдосконалення правового регулювання розгляду справ щодо оскарження нотаріальних дій як складової частини судового контролю за нотаріальною діяльністю.*

**Ключові слова:** нотаріат, судочинство, судовий контроль за нотаріальною діяльністю, оскарження нотаріальних дій, оскарження відмови у вчиненні нотаріальних дій.

**Постановка проблеми.** Відповідно до ст. 50 Закону «Про нотаріат» нотаріальна дія або відмова в її вчиненні, нотаріальний акт оскаржуються до суду. Право на оскарження нотаріальної дії або відмови в її вчиненні, нотаріального акта має особа, прав та інтересів якої стосуються такі дії чи акти. До 1 вересня 2005 р. такі скарги розглядалися в межах окремого провадження як самостійна категорія справ, що представляється більш правильним із точки зору визначення процесуального порядку їх розгляду, оскільки спір про право цивільне тут відсутній. Виключення такої категорії справ з окремого провадження утворило низку практичних проблем, пов'язаних із недосконалістю правового регулювання процесуального порядку їх розгляду. Ретельного наукового дослідження потребують питання визначення судової юрисдикції таких справ, їх суб'єктного складу, предмету судової діяльності та особливостей змісту судового рішення в них.

**Аналіз останніх досліджень та публікацій.** Проблематика оскарження нотаріальних дій розглядалася в роботах В. Голобородько, А. Гуледзи, О. Коляди, Л. Лисенко, В. Стоян та інших авторів, які зазначали, що розгляд судами таких справ слід вважати важливою гарантією прав фізичних та юридичних осіб і що

цьому питанню наразі приділяється недостатньо уваги [1, с. 239]. Справді, додаткового дослідження та наукового аналізу потребує низка практичних проблем, що виникають під час оскарження незаконності нотаріальних дій або незаконності відмови в їх вчиненні. Крім того, в зазначених роботах оскарження нотаріальних дій не розглядалося як складова частина системи судового контролю за нотаріальною діяльністю і, як наслідок, не визначалися процесуальні особливості таких різних за своїм характером, метою, предметом судової діяльності та суб'єктивним складом судових справ, як оскарження незаконності нотаріальних дій або відмови в їх вчиненні та розгляд вимог про визнання недійсними нотаріальних актів. Саме тому метою даної статті є визначення практичних проблем оскарження нотаріальних дій чи відмови в їх вчиненні та формулювання пропозицій щодо їх розв'язання на підставі висвітлення процесуальних особливостей розгляду вимог про визнання незаконними нотаріальних дій або відмови в їх вчиненні як такої складової частини судового контролю за нотаріальною діяльністю, що має суттєві відмінності від розгляду позовів про недійсність нотаріальних актів.

**Виклад основного матеріалу.** Реалізація права на оскарження нотаріальних дій або відмови в їх вчиненні передбачає необхідність дотримання низки правил процесуального законодавства і, передусім,

визначення відповідної судової юрисдикції. У літературі неодноразово наголошувалося на існуванні проблеми розмежування юрисдикції цивільних та адміністративних судів із розгляду зазначених позовів [2, с. 28]. На жаль, і досі судова практика щодо зазначеного питання є надто суперечливою: справи за позовами до нотаріусів про оскарження незаконності їх дій або відмови в їх вчиненні розглядаються і за правилами класичного позовного провадження в цивільному судочинстві і за правилами Кодексу адміністративного судочинства (що, безумовно, не можна визнати правильним). Адміністративні суди подекуди не відмовляють у відкритті адміністративних справ за позовами до нотаріусів із тієї підстави, що заяву не належить розглядати в порядку адміністративного судочинства. Попри те, що зазначені справи, по-перше, впливають із цивільно-правових відносин, а по-друге, нотаріуси не здійснюють владних управлінських функцій, судова практика налічує безліч ухвал адміністративних судів про відкриття адміністративних справ за позовами до нотаріусів, які фіксують протилежне.

Дискутується це питання і в спеціальній літературі. Наприклад, О.П. Коляда вважає, що оскаржувати рішення (постанови), дії чи бездіяльність нотаріуса можливо в порядку адміністративного судочинства, спираючись на те, що нотаріус є суб'єктом публічних правовідносин [3, с. 47], а В.О. Стоян, навпаки, обстоює думку про неможливість віднесення таких справ до компетенції адміністративних судів, посиляючись на те, що «нотаріуси не є вищими за ієрархією від інших учасників правовідносин та не здійснюють владні повноваження» [2, с. 27]. З обома наведеними твердженнями не можна погодитися повністю.

Правильне вирішення питання судової юрисдикції справ про незаконність дій або бездіяльності нотаріуса можливе на підставах застосування загальних критеріїв розмежування цивільної та адміністративної судової юрисдикції, а також уточнення правової природи нотаріальної діяльності та складу повноважень нотаріуса.

Згідно з п. 1 ч. 1 ст. 19 Кодексу адміністративного судочинства (далі – КАС)

компетенція адміністративних судів поширюється на спори фізичних чи юридичних осіб із суб'єктом владних повноважень щодо оскарження його рішень (нормативно-правових актів чи індивідуальних актів), дій чи бездіяльності. Законодавче тлумачення поняття «суб'єкт владних повноважень» надано в п. 7 ч. 1 ст. 4 КАС, де зазначено: суб'єкт владних повноважень – орган державної влади, орган місцевого самоврядування, їх посадова чи службова особа, інший суб'єкт під час здійснення ними публічно-владних управлінських функцій на підставі законодавства, в тому числі виконання делегованих повноважень або надання адміністративних послуг.

У п. 3 Постанови Пленуму Вищого адміністративного суду України № 8 від 20 травня 2013 р. «Про окремі питання юрисдикції адміністративних судів» також зазначено, що, вирішуючи питання про віднесення норми до публічного права, а спору – до публічно-правового, суди повинні враховувати загальнотеоретичні та законодавчі критерії. Зокрема, за змістом пункту 1 частини першої статті 3 КАС України (2005 р.) у публічно-правовому спорі, як правило, хоча б однією стороною є орган виконавчої влади, орган місцевого самоврядування, їхня посадова чи службова особа або інший суб'єкт, який здійснює владні управлінські функції на основі законодавства, в тому числі на виконання делегованих повноважень. Суди повинні звертати увагу на те, що спір набуває ознак публічно-правового за умов не лише наявності серед суб'єктів спору публічного органу чи посадової особи, а й здійснення ним (ними) в цих відносинах владних управлінських функцій.

Чи можна розглядати діяльність нотаріуса як таку, в межах якої здійснюються владні управлінські функції? Цілком очевидно, що інститут нотаріату не має розглядатися як орган виконавчої влади. У діях нотаріуса немає ані адміністративного примусу, ані управлінських повноважень, хоча він і має бути визнаний посадовою особою [4, с. 25], а нотаріальну діяльність слід характеризувати як публічно-правову, оскільки вона здійснюється від імені держави [5, с. 140]. Між

нотаріальною та адміністративною діяльністю існує суттєва різниця за юридичним характером, колом суб'єктів та структурою їх правовідносин, цілями, результатами та методами регулювання.

Адміністративні органи як складова частина механізму виконавчої влади покликані здійснювати особливий вид державної діяльності – виконавчо-розпорядчу, специфіка якої полягає в організації практичного виконання вимог законів і інших нормативних актів. Очевидно, що юрисдикційні органи, і, зокрема, нотаріат, подібних задач не виконують, оскільки є не виконавчо-розпорядчими, а правоохоронними органами і здійснюють діяльність із забезпечення охорони та захисту прав.

Якщо метою виконавчо-розпорядчої діяльності є реалізація функції державного управління, тобто визначення чи встановлення статусу суб'єктів права, то метою діяльності нотаріату, як уже відзначалося, – захист і охорона існуючих суб'єктивних прав і інтересів. У першому випадку результатом адміністративної діяльності виступає управлінське рішення, яким один суб'єкт (керуючий) приписує певну поведінку іншому суб'єкту (керованому), а результатом нотаріальної діяльності є нотаріальний акт як різновид правозастосовчого юрисдикційного акту, що офіційно підтверджує вже об'єктивно існуючі факти, права та обов'язки, які суб'єкти покладають на себе за своїм бажанням. Крім того, суттєва різниця в співвідношенні імперативних та диспозитивних норм у матеріальному – адміністративному та цивільному – праві зумовлює різні методи регулювання правовідносин, що становлять зміст адміністративного та нотаріального процесів. Відповідно, метод регулювання адміністративних правовідносин є імперативним, а нотаріальних – диспозитивно-дозвільним.

Слід зазначити також, що потреба в нотаріаті виникла не в результаті існування особливого об'єкта управління, а у зв'язку із необхідністю забезпечення стабільності та безконфліктності цивільного обігу, з метою утворення системи стійких правових гарантій охорони та захисту цивільних (в широкому розумінні) прав шляхом вчинення нотаріальних дій. Структура

органів нотаріату утворена таким чином, що вони не пов'язані між собою в організаційному відношенні і під час вчинення нотаріальних дій. Будь-який нотаріальний орган вчинює нотаріальні дії самостійно в межах властивої для нього компетенції. Нотаріальні дії вчинюються в процесуальному порядку, встановленому законом, і забезпечують дотримання вимог правових норм, що регулюють цивільні матеріальні правовідносини.

Зазначена особливість нотаріальної діяльності також свідчить про відсутність серед повноважень нотаріусів тих, що є характерними для виконавчо-розпорядчої діяльності і унеможлиблює визначення існуючих у нотаріусів повноважень як управлінських.

Що ж до владності в нотаріальних правовідносинах, то не можна визнати, що вона цілком відсутня як характеристика нотаріальної діяльності, але проявляється вона лише в офіційній силі нотаріальних актів та повноваженнях нотаріуса щодо забезпечення дотримання вимог законності під час вчинення нотаріальних дій (контрольна функція нотаріату). Правовідносини, що виникають між нотаріусами та іншими суб'єктами нотаріальної дії, є процесуальними за своєю сутністю і не можуть характеризуватися як владовідносини в традиційному розумінні. Нотаріус повинен таким же чином, як і інші учасники нотаріальної справи, підкорюватися вимогам нотаріальної процесуальної форми і обов'язково дотримуватися процедурно-процесуального порядку (загальних та спеціальних правил) вчинення нотаріальних дій.

Усе вищевикладене рівною мірою стосується діяльності і державних, і приватних нотаріусів, оскільки розподіл нотаріусів зумовлений виключно тільки різними організаційними засадами нотаріальної практики (а не діяльності) та особливостями її фінансового забезпечення. Сутність нотаріальної діяльності залежно від суб'єктного складу (приватний чи державний нотаріат) не змінюється, вона є правозастосовчою, юрисдикційною діяльністю щодо розгляду безспірних справ, пов'язаних із цивільними правовідносинами.

Таким чином, оскільки ст. 50 Закону передбачає можливість оскарження неправильно вчиненої нотаріальної дії або відмови у вчиненні нотаріальної дії до суду, і розглядати такі скарги за чинним законодавством неможливо ані в порядку адміністративного судочинства, ані в порядку окремого чи наказного провадження, слід визнати, що такі справи мають розглядатися за загальними правилами, тобто в порядку позовного провадження цивільного судочинства. Саме такою є й позиція Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, викладена в п. 4 Узагальнення судової практики розгляду справ про оскарження нотаріальних дій або відмову в їх вчиненні від 7 лютого 2014 р.

З наведених підстав слід визнати абсолютно правильною практику тих судів, які відмовляють у відкритті провадження в адміністративних справах у випадку подання позову до нотаріуса на підставі п. 1 ч. 1 ст. 170 КАС України.

Подання позову до нотаріуса про незаконність нотаріальної дії, акту чи бездіяльності є можливим лише в тому випадку, якщо заявлена в ньому вимога не обтяжена існуванням спору про цивільне право між суб'єктами матеріально-правових відносин, що набули нотаріального посвідчення. У зв'язку із цим не можна не зазначити, що, виключивши оскарження нотаріальних дій або відмови в їх вчиненні з категорій справ окремого провадження (де вони до 2004 р. правильно перебували через те, що характеризуються відсутністю спору про право цивільне), в межах якого вони традиційно розглядалися за чітко виписаними правилами, законодавець свого часу утворив цілу низку досить серйозних проблем для судової практики. Ці проблеми передусім пов'язані зі складністю розмежування різних за своїм характером, змістом, суб'єктним складом позовів про недійсність нотаріально посвідченого акту та позовів про незаконність вчинення нотаріальної дії або відмови в її вчиненні. До речі, різними будуть і наслідки задоволення таких позовів.

Наприклад, 12 серпня 2013 р. Полонський районний суд Хмельницької області розглянув справу за позовом Особа 3 до

приватного нотаріуса Полонського районного нотаріального округу Особа 4, треті особи: Особа 5, Особа 6 про визнання незаконними дій нотаріуса під час посвідчення договору дарування, стягнення матеріальної та моральної шкоди.

На обґрунтування позовних вимог позивачка зазначила, що 17 січня 2002 р. під час посвідчення договору дарування квартири на ім'я Особа 5 приватний нотаріус Особа 4 на порушення вимог закону, попри наявність у неї вад зору та офтальмологічного захворювання, не прочитала їй вголос текст договору, а також вчинила посвідчення даного правочину без письмової згоди її чоловіка Особа 6. Як наслідок, позивачка уклала договір дарування, а мала намір – договір довічного утримання. Після укладення правочину квартира Особа 5 не передавалась, оскільки позивачка продовжувала в ній проживати, за свої кошти здійснювала її ремонт, газифікацію, придбавала необхідне обладнання, виготовляла документи та вносила комунальні платежі. Отже, внаслідок незаконних дій відповідачки під час вчинення нотаріальних дій її було позбавлено житла, вартість якого становить 200000 грн., чим їй завдано матеріальну шкоду на дану суму та моральну шкоду, яка полягає в тому, що у зв'язку з позбавленням її житла вона постійно нервується, зазнає душевних страждань, погіршився стан її здоров'я, тому оцінює дану шкоду в 10000 грн.

Відповідачка проти позову заперечувала, посилаючись на те, що під час посвідчення договору нею було дотримано всі правила закону «Про нотаріат» та Інструкції про порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, що була чинною на той час. Стверджувала, що перед підписанням договору сторони ознайомилися з умовами та текстом договору, і ніхто з них, у тому числі і Особа 3, не заявляв, що остання має вади зору та неспроможна прочитати зміст та умови договору, будь-яких претензій з її боку висловлено не було.

Суд, заслухавши доводи та заперечення сторін і її представників, перевібивши та дослідивши матеріали та обставини справи, відмовив у задоволенні позову,

виходячи з наступного. Позивачка не довела тієї обставини, що нотаріус не роз'яснила їй зміст та значення правочину і не перевірила, чи відповідає цей зміст вимогам закону та її дійсним намірам. Крім того, рішенням Полонського районного суду Хмельницької області від 29 грудня 2011 р., залишеним без змін ухвалою Апеляційного суду Хмельницької області, Особа 3 вже відмовлено в задоволенні позову до Особа 5 про визнання договору дарування недійсним і визнано, що цей договір відповідає вимогам закону.

Висновок судово-медичної експертизи про те, що за офтальмологічним захворюванням Особа 3 під час укладання договору дарування 17 січня 2002 р. не могла самостійно читати текст договору, не спростовує встановлені в справі факти, що вона під час підписання договору знала, що нею укладається договір дарування, а не інший договір, добре розуміла значення своїх дій та умови цього правочину.

У даній справі простежується неможливість розгляду позову до нотаріуса в разі, якщо існує спір про право цивільне. Позивачем мала бути заявлена вимога не про оскарження незаконності нотаріальної дії, а про визнання недійсним договору дарування, і звернена вона могла бути виключно до іншої сторони правочину, а не до нотаріуса, оскільки неможливо оскаржити незаконність дій нотаріуса під час посвідчення правочину, не зачіпаючи при цьому законності та правової сили самого правочину, а вирішення цього питання в судовому рішенні тягне настання правових наслідків не для нотаріуса, а для сторін договору.

У випадках, коли предметом судового розгляду є позов про визнання незаконними нотаріальної дії або відмови у вчиненні нотаріальної дії, не обтяжений спором про право цивільне між суб'єктами матеріальних правовідносин, що отримали нотаріальне посвідчення, необхідно звертати увагу на деякі процесуальні особливості розгляду таких позовів.

У частині 2 ст. 50 Закону «Про нотаріат» зазначено, що право на оскарження нотаріальної дії або відмову в її вчиненні, нотаріального акта має особа, прав та інтересів

якої стосуються такі дії чи акти. Подібне визначення суб'єктного складу категорії справ, що розглядається, не можна визнати вдалим із деяких міркувань. Право на звернення до суду з позовом про незаконність нотаріальної дії чи відмови в її вчиненні мають заінтересовані особи (фізичні та юридичні), стосовно яких були вчинені нотаріальні дії або які одержали відмову в їх вчиненні, тобто безпосередньо брали участь у нотаріальному процесі, позаяк обґрунтувати в позовній заяві порушення процесуального порядку вчинення нотаріальної дії не може особа, яка не брала в ній участі. Якщо особа хоче оскаржувати зміст нотаріальної дії, яка була вчинена з ініціативи та за участю інших заінтересованих осіб, то між ними неминуче виникає спір про право цивільне, і ця обставина, природно, змінює суб'єктний склад таких судових справ і предмет судової діяльності під час їх розгляду. Саме тому особи, які не брали участі у вчиненні нотаріальних дій, але вважають, що їх права і охорнювані законом інтереси порушені нотаріальною дією, вправі звернутися до суду з відповідним самостійним позовом про недійсність нотаріально посвідченого акту, але не до нотаріуса, а до інших суб'єктів спірних матеріальних правовідносин, із приводу яких виник спір. До того ж, у розгляді таких справ співучасть в особі нотаріуса та суб'єктів спірних матеріальних правовідносин виключається [6].

Можливість реалізації права на задоволення позову про незаконність нотаріальної дії або відмови в її вчиненні обмежена наразі тільки загальним строком позовної давності, який визначається згідно зі ст. 257 Цивільного кодексу тривалістю в три роки. Перебіг такого строку починається з дня, наступного після того, коли заявникові стало відомо про вчинену нотаріальну дію або про відмову у вчиненні такої дії. Оскільки на прохання особи, яка отримала відмову у вчиненні нотаріальної дії, причини відмови викладаються в письмовій формі, строк у такому разі має обчислюватися з дня, наступного за днем винесення постанови з викладенням мотивів. Відсутність такої постанови серед документів-доказів, доданих до заяви, як і порушення строку позовної давності, не

може слугувати підставою ані для відмови в порушенні справи, ані для залишення позовної заяви без руху, а може вплинути тільки на зміст висновку по суті справи в судовому рішенні.

Статтею 50 Закону «Про нотаріат» передбачено можливість оскарження в судовому порядку нотаріальної дії або відмови в її вчиненні, нотаріального акта. Відсутність законодавчого визначення понять «нотаріальна дія», «нотаріальний акт» суттєво ускладнює визначення предмету судового розгляду у даних справах. В Узагальненні судової практики розгляду справ про оскарження нотаріальних дій або відмову в їх вчиненні, що було обговорено і взято до відома 7 лютого 2014 р. на засіданні пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, зазначається, що поняття «нотаріальний акт» є значно ширшим за поняття «нотаріальна дія» і являє собою будь-яку дію, що є складовою частиною нотаріальної діяльності і вчиняється нотаріусом у межах виконання власних повноважень. Надаючи подібне визначення нотаріального акта, Пленум Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ фактично зумовив можливість вважати об'єктом самостійного судового оскарження будь-яку окрему процесуальну дію нотаріуса, пов'язану або не пов'язану із вчиненням конкретної нотаріальної дії, і судова практика йде саме таким шляхом. Наприклад, 20 червня 2013 р. Нахімовський районний суд м. Севастополя задовольнив позов Приватного акціонерного товариства «Райагрохим» до приватного нотаріуса Особа 1 про визнання незаконними дій нотаріуса щодо відмови у видачі копій нотаріально посвідчених документів. Бахмацький районний суд Чернігівської області 5 листопада 2013 р. відмовив у задоволенні позову Товариства з обмеженою відповідальністю «Голд-Нафта» до приватного нотаріуса Особа 4 про визнання незаконним рішення про зупинення нотаріальної дії. Приморський районний суд м. Одеси 18 грудня 2013 р. відмовив у задоволенні позову Особа 1 до державного нотаріуса Першої Одеської державної нотаріальної контори про визнання незаконним його

дій щодо відібрання заяви другого з подружжя про згоду на розпорядження майном.

Під час перевірки законності дій нотаріуса суддя має ретельно вивчити закон, на підставі якого діяв нотаріус, дослідити всі докази і з'ясувати обставини, що мають значення для справи. Доказами можуть бути документи, що стосуються вчиненої нотаріальної дії (оригінали нотаріально посвідченого договору, заповіту, свідцтва про право на спадщину, про право власності на частку в спільному майні подружжя, довіреності, інших документів, виданих нотаріальним органом; документи, що підтверджують безспірність заборгованості або іншої відповідальності боржника тощо); постанова нотаріуса або відповідний акт іншого органу (службової особи), що виконує нотаріальні дії, про відмову вчинити дану нотаріальну дію; документи, які позивач просив засвідчити або посвідчити.

Під час вирішення питання про обґрунтованість таких позовів суди мають виходити з того, що нотаріальні дії повинні вчинятись у суворій відповідності з встановленими для даного органу чи службової особи компетенцією і порядком їх вчинення.

У резолютивній частині рішення, зокрема, повинно бути зазначено про задоволення позову або про відмову в його задоволенні. Під час задоволення позову про незаконність нотаріальної дії суд має її скасувати, зазначивши, яка саме нотаріальна дія, коли і ким вчинена, скасовується. Задовольняючи позов про визнання незаконною відмови у вчиненні нотаріальної дії, суд у резолютивній частині рішення зазначає про скасування постанови (іншого відповідного акта) про це з наведеним дати і органу, що її прийняв, і зазначає, яку нотаріальну дію та хто повинен вчинити.

Суд не може в таких справах замість скасування нотаріальних дій визнавати недійсними посвідчені правочини; сам вирішувати питання про відповідні дії (наприклад, дозволити подарувати чи продати певне майно замість зобов'язання нотаріального органу виконати відповідну нотаріальну дію); зобов'язати орган, що

виконує нотаріальні дії, вчинити дію, яка суперечить закону, або вчинити нотаріальну дію у зв'язку з поданням до суду документів чи доказів, відсутність яких у позивача викликала відмову у вчиненні цих дій, оскільки зазначена обставина є підставою для нового звернення до нотаріального органу, а не для скасування його постанови. У тих випадках, коли суд визнає дії нотаріального органу законними та обґрунтованими, він відмовляє в задоволенні позову.

Законна сила судового рішення в справах про незаконність вчиненої нотаріальної дії чи відмову в її вчиненні розповсюджується на нотаріуса (рішення містить висновок про його права та обов'язки, що правда, процесуальні), на відміну від випадків, коли йдеться про рішення в справах про відшкодування шкоди (висновок про наявність чи відсутність матеріального обов'язку для нотаріуса) або про визнання недійсним нотаріально посвідченого акту – законна сила його розповсюджується на суб'єктів спірних матеріальних правовідносин, бо тільки їх права та обов'язки фіксуються в такому рішенні.

Позови, що містять вимоги про визнання незаконною відмови у вчиненні тієї чи іншої нотаріальної дії або неправильне вчинення певної нотаріальної дії, слід відрізнити від скарг на дії нотаріуса (або інших посадових осіб, що вчиняють нотаріальні дії), які не стосуються суті вчинюваних нотаріальних функцій. Скарги на порушення строків вчинення нотаріальної дії, погану організацію роботи, нетактовну поведінку, порушення годин прийому тощо розглядаються не в судовому, а в адміністративному порядку органами, які здійснюють керівництво нотаріатом: Міністерством юстиції України або його відповідними управліннями.

**Висновки і пропозиції.** Отже, можливість оскарження нотаріальних дій або відмови в їх вчиненні є однією з форм судового контролю [7, с. 85], процесуальним засобом, який забезпечує законність нотаріального провадження і захист прав та інтересів учасників нотаріального процесу – фізичних та юридичних осіб. Зазначена категорія судових справ має суттєві відмінності від розгляду справ про визнання недійсними нотаріально посвід-

чених правочинів, нотаріальних свідоцтв та інших актів і характеризується низкою процесуальних особливостей.

Такі справи мають розглядатися за правилами позовного провадження цивільного судочинства. Суди адміністративної юрисдикції мають відмовляти у відкритті провадження в адміністративних справах у таких випадках на підставі п. 1 ч. 1 ст. 170 КАС України.

Подання позову до нотаріуса про незаконність нотаріальної дії, акту чи бездіяльності є можливим лише в тому випадку, якщо заявлена в ньому вимога не обтяжена існуванням спору про право цивільне між суб'єктами матеріально-правових відносин, що набули нотаріального посвідчення. Вимога ж про визнання недійсним нотаріально посвідченого правочину має бути звернена виключно до іншої сторони правочину, а не до нотаріуса.

Правила ч. 2 ст. 50 Закону «Про нотаріат», відповідно до яких право на оскарження нотаріальної дії або відмови в її вчиненні, нотаріального акта має особа, прав та інтересів якої стосуються такі дії чи акти, не можна визнати такими, що відповідають інтересам правозастосовчої практики. Можна запропонувати натомість закріпити такі правила визначення суб'єктного складу даної категорії справ: право на звернення до суду з позовом про незаконність нотаріальної дії чи відмову в її вчиненні мають зацікавлені особи (фізичні та юридичні), стосовно яких були вчинені нотаріальні дії або які одержали відмову в їх вчиненні (тобто безпосередньо брали участь у нотаріальному процесі).

Правила статті 50 Закону «Про нотаріат» зумовлюють можливість вважати об'єктом самостійного судового оскарження будь-яку окрему процесуальну дію нотаріуса, пов'язану або не пов'язану із вчиненням конкретної нотаріальної дії, і судова практика йде саме таким шляхом.

#### **Список використаної літератури:**

1. Лисенко Л.С. Проблемні аспекти оскарження нотаріальних дій або відмови в їх вчиненні (на матеріалах судової практики). Часопис Київського університету права. 2012. № 4. С. 239–242.
2. Стоян В.О. Теоретичні та прикладні проблеми визначення підвідомчості цивільних

- справ, що розглядаються за участю нотаріусів. Бюлетень Міністерства юстиції України. 2013. № 3. С. 27–33.
3. Коляда О.П. Нотаріус як сторона в адміністративному судочинстві України. Право і безпека. Науковий журнал. 2009. № 5(32). С. 91–95.
  4. Баранкова В. О правовом статусе частнопрактикующего нотариуса. Предпринимательство, хозяйство и право. 1998. № 11. С. 22–26.
  5. Баранкова В. Правова природа нотаріальної діяльності. Вісник академії правових наук України. 1998 р. № 3(14). С. 137–143.
  6. Голобородько В. Нотаріус у цивільному процесі/ Мала енциклопедія нотаріуса. URL: <http://www.yurradnik.com.ua/stride/men/?&art=1877>.
  7. Гуледза А.Г. Державний контроль у сфері нотаріальної діяльності. Наше право. 2012. № 1, ч. 1. С. 85–88.
- 

**Баранкова В. В. Обжалование нотариальных действий или отказа в их совершении**

*Статья содержит научный анализ процессуального порядка рассмотрения гражданских судебных дел по обжалованию нотариальных действий или отказа в их совершении. В статье рассматриваются такие проблемные аспекты судебного разбирательства вышеназванных дел: правила определения судебной юрисдикции, особенности субъектного состава, предмета судебного рассмотрения и содержания судебных решений по ним. Сформулированы предложения по усовершенствованию правового регулирования рассмотрения дел по обжалованию нотариальных действий как составляющей судебного контроля нотариальной деятельности.*

**Ключевые слова:** *нотариат, судопроизводство, судебный контроль нотариальной деятельности, обжалование нотариальных действий, обжалование отказа в совершении нотариальных действий.*

**Barankova V. Appealing against notarial actions or denial of its commission**

*The article contains the scientific analysis of procedure for the civil proceedings in cases concerning the appeal against notarial actions or denial of its commission. Such problematic aspects of legal proceedings in specified cases as rules of judicial jurisdiction determination, features of subjects, the subject of legal proceedings and the content of judicial decisions are described in the article. The author's proposals about the improvement of legal proceedings regulation in cases concerning the appeal against notarial actions as a component of the supervision of notarial actions are expressed in the article.*

**Key words:** *notaries, legal proceedings, judicial supervision of notarial actions, appealing against a notarial action, appealing against a denial of commission of notarial action.*